

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 6/S
2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/6 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал:

https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Мамаражабов Бобир Нормўмин ўғли

САУДИЯ АРАБИСТОНИДАГИ ЎЗБЕК МУҲОЖИРЛАРИ ТАРИХИ: МУВАФФАҚИЯТЛИ
АССИМИЛЯЦИЯ ВА ЙЎҚОТИЛГАН МИЛЛИЙ ИДЕНТИКЛИК8-17

Хайдаров Абдулходи Ахмадали ўғли

XIX АСР ОХИРИ – XX АСР БОШЛАРИДА ФАРҒОНА ВИЛОЯТИДА БОҒДОРЧИЛИК ВА
ТОМОРҚАЧИЛИКДАГИ ЎЗГАРИШЛАР 18-22

Назаров Азизбек Ёқубжонович

ТУРКИСТОН ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРЛИГИДА ИЛМИЙ ЖАМИЯТЛАР: ТАРИХШУНОСЛИК
ТАҲЛИЛИ 23-31

Abdulloyev Jamshed Izzatulloevich

MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARIDA CHEGARA VA SUV MUAMMOLARINING VUJUDGA
KELISH ASPEKTLARI VA BUGUNGI RIVOJLANISH BOSQICHI 32-36

Пасилов Баҳодир Абдуллаевич

ЎЗБЕКИСТОН ССРДА СОВЕТ ИҚТИСОДИЁТИ АСОСЛАРИ ШАКЛЛАНИШИНИНГ АЙРИМ
МАСАЛАЛАРИ (1917-1937 йй.) 37-41

Ismailov G'afurjon Xasanovich

TURKIYADAGI O'ZBEK TEKKE (TAKIYA)LARIDAN BIRI "SULTONTEPA TEKKESI"
MUSOFIRLAR UCHUN TUTGAN O'RNI 42-46

Raxmatulloev Murodjon Xikmatulloevich

BUXORO VILOYATIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHGA
OID ISLOHOTLAR 47-50

Elmurodova Nilufar Baxtiyorovna

SHARQ VA G'ARB UYG'ONISH DAVRI MADANIYATI: QIYOSIY TAHLIL 51-55

Нафиддинова Хосият Равшановна

БУХОРО ВОҲАСИ АҲОЛИСИ ОИЛАВИЙ МАРОСИМЛАРИ ТАРИХИГА ДОИР
МАЪЛУМОТЛАР 56-60

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Zhang Hongzhi, Wu Bo

RUMOR RESILIENCE: HOW BUSINESSES ECONOMICALLY RESPOND TO STOCHASTIC RUMOR
SPREAD 61-66

Ibrayimova Dilnoza Abdisheripovna

MINTAQADA OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI ONLINE SAVDO MARKETINGINI
RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI 67-72

Nayimov Shoxruh

PROBLEMS OF FORMATION AND MANAGEMENT OF COLLATERAL PORTFOLIO OF A
COMMERCIAL BANK 73-79

Maxkamov Navruzjon Tuxtamishovich
ISSUES OF APPLICATION OF QUALITY MANAGEMENT IN THE SOCIO-ECONOMIC
DEVELOPMENT OF ENTERPRISES AND ORGANIZATIONS FOR THE PURPOSES OF THE
DEVELOPMENT STRATEGY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 80-88

Рахматуллаев Беҳзод Рахматуллаевич
ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ УСТУВОР
МАСАЛАЛАРИ 89-95

Abdullayeva Zamira Muxtarovna
MEHNAT BOZORI TALABLARIGA OLIY TA'LIM XIZMATLARI MODELLARINI
MOSLASHTIRISH 96-102

Имомов Холмурод Норқулович, Шарипов Тўлқин Саидахмедович
ИҚТИСОДИЁТНИНГ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШИШИ ШАРОИТИДА ДАВЛАТ-ХУСУСИЙ
ШЕРИКЧИЛИГИНИНГ ШАКЛЛАРИ, МОДЕЛЛАРИ ВА МЕХАНИЗМЛАРИ 103-114

Эргашев Ахмаджон Махмуджон ўғли
ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ ФАОЛИЯТИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ РИСКЛАРНИ АНИҚЛАШ ВА
БОШҚАРИШ МЕТОДОЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 115-122

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Imotova Nozimaxon Avazxonovna
JAMIYAT FAROVONLIGI TUSHUNCHASI VA UNING O'ZIGA XOS IJTIMOY-FALSAFIY
XUSUSIYATLARI 123-129

Qodirov Davronbek Hoshimovich
ABULQOSIM QUSHAYRIY VA UNING ILMIY FAOLIYATI 130-133

Jabborova Saodat Sattorovna
SHARQ MUTAFAKKIRLARINING MA'NAVIY SALOHİYATNI YUKSALTIRISHDA QO'SHGAN
HISSASI 134-142

10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Tuxtasinova Mahliyoхon Shavkatjon qizi
L.Z.BUDAGOV LUG'ATIDA ESKI O'ZBEKCHA SO'ZLARINING EKVIVALENTLAR YORDAMIDA
IZOHLANISHI 143-149

Narmuratov Zayniddin Radjabovich
INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TA'LIM VA ILM MAZMUNLI FRAZEMALARDA EKVIVALENTLIK
MASALASI 150-154

Urazaliyeva Mavluda Yangiboyevna
UZBEKCORPUS.UZ PLATORMASIDA MORFOLOGIK TAHLIL INTERFEYSI VA DASTURIY
TA'MINOTI 155-160

Mirzayeva Yelena Sa'dullaevna
O'ZBEK MENTALITETI VA AXBOROTNI IDROK ETISH 161-166

Alimjanova Shohsanam Azamat qizi
INGLIZ TILIDAGI KO'P MA'NOLI IBORALARNI O'ZBEK TILIGA TARJIMA QILISH

USULLARI	167-171
<i>Iskandarova Shamsiyabonu Ulug'jonovna</i> BADIIY ADABIYOTDA MUALLIF VA TARIXIY QAHRAMON O'RTASIDAGI G'OYAVIY BOG'LIQLIK MASALASI (Laila Lalaming "Mavrning hisoboti" asari tahlili asosida)	172-176
<i>Hamroqulova Marjona Nabijon qizi</i> "MAHBUB UL-QULUB" ASARIDAGI FRAZEMALARNING SEMANTIK-USLUBIY XUSUSIYATLARI	177-181

12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР

<i>Zulfikorov Sherzod Xurramovich</i> ҚОНУНЧИЛИК ПАЛАТАСИ ҚЎМИТА ВА КОМИССИЯЛАРИДА ДЕПУТАТЛАР ФАОЛИЯТИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ	182-191
<i>Tallibaev Umiddjon Sherгазиевич</i> ОСОБЕННОСТИ ПРИВЛЕЧЕНИЯ К АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРАВОНАРУШЕНИЯ В СФЕРЕ ИНФОРМАЦИИ.	192-199

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Iminakhunova Iroda Huseynovna</i> THE MOST IMPORTANT REQUIREMENTS THAT ENSURE EFFECTIVE PEDAGOGICAL CONTROL OF STUDENTS' SELF-EDUCATIONAL ACTIVITIES	200-206
<i>Usmanaliev Khusniddin</i> INTERCULTURAL COMPETENCE IN THE TEACHING PROCESS OF A FOREIGN LANGUAGE	207-219
<i>Madaminov Uktam Ataxanovich</i> ELEKTRON TA'LIM MUHITIDA FANLARNI MOBIL TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISH METODIKASI	220-224
<i>Yuldasheva Dilfuza Qodirovna</i> TURIZM YO'NALISHI TALABALARIGA INGLIZ TILIDA SOHAVIY LEKSIKANI O'RGATISH USULLARI	225-229
<i>Tohirova Shohsanam Yunusovna</i> THE IMPORTANCE OF CASE TECHNOLOGY IN PRACTICAL ENGLISH CLASSES IN NON- PHILOLOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS	230-236
<i>Nuriddinova Muyassar Muhiddinovna</i> ORGANIZING PHYSICAL EDUCATIONAL EVENTS WITH PRESCHOOL CHILDREN	237-242
<i>Raxmatova Mexrinovna Majitovna</i> YOSHLAR MA'NAVIY SALOHİYATINI YUKSALTIRISHDA INNOVATION TARG'IBOT TEXNOLOGIYALARINING SAMARADORLIGI	243-247
<i>Sheraliyev Odiljon</i> TALABALARNING DIGITAL KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK- PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	248-254

09.00.00- Фалсафа фанлари

Imomova Nozimaxon Avazxonovna
Farg'ona davlat universiteti
"Sotsiologiya" kafedrası v.b.dotsenti
sotsiologiya yo'nalishi bo'yicha f.f.d.(PhD)

JAMIYAT FAROVONLIGI TUSHUNCHASI VA UNING O'ZIGA XOS IJTIMOIIY-FALSAFIY XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada, Mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlarning yangi bosqichi bugun xalqimizning ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarini tubdan yaxshilashda asosiy zamin ekanligi yoritilgan. O'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, mexnat migratsiyasi aholi daromadlari va turmush darajasini oshirish va jamiyatimiz farovonligini ta'minlashda eng muhim omil ekanligi ilmiy asoslangan. Shuningdek, mexnat migratsiyasi iqtisodiy taraqqiyoti ta'siriga aloxida to'xtalib qiyosiy taxlil asosida xulosa va takliflar taqdim qilingan.

Kalit so'zlar: migratsiya, qonuniy migratsiya, noqonuniy migratsiya, xorijga chiqish, ishsizlik, iqtisodiy faol aholi, mehnat migrantlari.

Imomova Nozimakhon Avazkhanovna
Fergansky Gosudarstvennyy University
Associate professor department "Sociology"
Candidate of Sociological Sciences

THE CONCEPT OF COMMUNITY WELFARE AND ITS SPECIFIC SOCIAL-PHILOSOPHICAL CHARACTERISTICS

Abstract. In this article, it is explained that the new stage of the reforms being carried out in our country is the main ground for the radical improvement of the socio-economic conditions of our people. According to the results of the conducted research, it is scientifically proven that cocktail migration is the most important factor in increasing the income and standard of living of the population and ensuring the well-being of our society. Also, conclusions and suggestions are presented on the basis of comparative analysis, focusing separately on the impact of cocktail migration on the economic development.

Key words: migration, legal migration, illegal migration, emigration, unemployment, economically active population, labor migrants.

Имомова Нозимахон Авазхановна
Ферганский государственный университет
Доцент кафедры «Социология»
кандидат социологических наук

КОНЦЕПЦИЯ БЛАГОСОСТОЯНИЯ ОБЩЕСТВА И ЕГО ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНО- ФИЛОСОФСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Аннотация. В данной статье поясняется, что новый этап реформ, проводимых в нашей стране, является основной основой коренного улучшения социально-экономического положения нашего народа. По результатам проведенных исследований научно доказано, что коктейльная миграция является важнейшим фактором повышения доходов и уровня жизни населения и обеспечения благосостояния нашего общества. Также на основе сравнительного анализа представлены выводы и предложения, отдельно уделяя внимание влиянию коктейльной миграции на экономическое развитие.

Ключевые слова: миграция, легальная миграция, нелегальная миграция, эмиграция, безработица, экономически активное население, трудовые мигранты.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I6/SY2023N18>

Kirish. Mehnatsevarlik o'zbek xalqining eng ajoyib va go'zal fazilatlaridan biridir. U qanday tuzumda yashamasin yaratishdan, mehnat qilib kun ko'rinishdan, farzandlarini ham mehnat qilishga o'rgatishdan to'xtamagan. Aholini mehnat migratsiyasi bozor iqtisodiyoti va jamiyatimiz farovonligi ta'minlanishini siyosatimiz talablariga mos ravishda yangi ko'rinishga ko'taradi va mehnatga yangi munosabatlarni shakllantiradi.

Jamiyatimiz sohalaridagi tarkibiy o'zgarishlarning migratsiya jarayonlarining rivojlanishiga ta'siri, Prezident Shavkat Mirziyoyev taqdim etgan Yangi O'zbekistonning strategik ustuvor yo'nalishlari "2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi" da belgilab berilgan. Shuningdek, O'zbekistonda keyingi islohotlarning muhim va maqsadli vazifalarini aks ettiruvchi 2022–2026 yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasi loyihasida belgilab berilgan ustuvor yo'nalishlardan biri "**Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari**" tamoyili ilgari surilayotgani bejiz emas. Avvalo, Harakatlar strategiyasidagi har bir yo'nalishni taraqqiyotning yangi ko'rinishida mantiqiy asosda rivojlantirish hamda **jamiyat farovonligini yangi** ustuvor natijalarga erishish nazarda tutilmoqda.

Taraqqiyot strategiyasida ko'zda qonun ustuvorligini ta'minlash, konstitutsiyaviy islohotni hayotga izchil tatbiq etish, milliy iqtisodiyotni rivojlantirish, kuchli ijtimoiy siyosatni amalga oshirish, ma'naviyatni rivojlantirish, shuningdek, global muammolarga O'zbekistonning munosabati, xavfsizlik va tashqi siyosat borasidagi muhim vazifalar qamrab olingan bo'lib, mazkur yo'nalishda olib borilayotgan islohotlar xalqimizni rozi qilishga hamda Yangi O'zbekistonning xalqaro maydonda keng e'tirof etilishiga xizmat qilmoqda. Bu esa mamlakatda amalga oshirilayotgan yangi bosqichdagi islohotlar, olib borilayotgan pragmatik ichki va tashqi siyosatning qanchalik to'g'ri va samarali ekanidan dalolat beradi.

Shu o'rinda yurtboshimizning "bir hayotiy haqiqatni ta'kidlamoqchiman – bugun zamon har qachongidan ham tezlashdi. Farovonlik oshgani sayin aholimizning talab va ehtiyojlari ham ortib bormoqda" [1] degan tamoyil asosida xalqimiz hayotini tubdan yaxshilash bo'yicha olib borayotgan keng ko'lamli ijtimoiy islohotlarga guvoh bo'lamiz.

Mamlakatimizda aholi ehtiyojlarini ortishi mehnat migratsiyasini jadal suratda ortishiga sabab bo'lmoqda. Aholi migratsiyasi o'z navbatida jamiyatimiz iqtisodiyotiga va jamiyat farovonligiga sezilarli darajada hissa qo'shmoqda.

Hozirgi kunda mehnat migratsiyasini yangi ijtimoiy munosabatlarning tarkib topishi jarayonida ijtimoiy muhit falsafiy jihatdan tahlil qilish masalasi muhim ilmiy ahamiyatga egadir.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Xalqaro mehnat migratsiya jarayoni ishtirokchilarini tavsiflovchi asosiy tushunchalarni talqin qilishda, aholi harakatining mohiyati

va rolini tushunishda yagona yondashuvning yo'qligi turli nazariyalarni har tomonlama ko'rib chiqish va ulardan eng aniq ilmiy nazariyalarni aniqlashni taqozo etadi.

Bizning fikrimizcha migratsiya jarayonini talqin qilishda jamiyatning barcha sohalar nuqtai nazardan ilmiy tahlil etilishi davomida migratsiya mustqail fan (migratsiologiya) sifatida shakllanishi barcha sohalar migratsiyani ijtimoiy iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy, demografik xususiyatlari talqin etib, ular har tomonlama ilmiy tahlil qilinib tadqiqot natijalari, boshqa tarmoq sohalar o'rtasidagi aloqalarni ochib berishga xizmat qiladi.

Shu o'rinda, mehnat migratsiyasini asosiy yo'nalishlarini o'rganishda:

– A.I. Kuzminni ilmiy tasnifiga nazar solsak, migratsiyani yettita asosiy yondashuvini – demografik, sotsiologik, tarixiy, huquqiy, psixologik, falsafiy va iqtisodiy yo'nalishlarini kuzatishimiz mumkin. Unda asosan muhojirlarning yangi ijtimoiy, madaniy va etnik muhitga moslashishi bilan bog'liq muammolarga qaratilgan nazariyalar ilgari surilgan. Donor va ratsipiet mamlakatlarning aholi potentsiali ko'p jihatdan migrantlar shaxslararo munosabatlarga, vatandoshlar jamoalarining mavjudligiga (diaspora), oilaviy va do'stlik rishtalariga, etnik guruhning migrant xalqining tarixiy an'alariga bog'liqligi yoritilgan.

– A.Sovi, A.Landrilar demografik holatni tahlil qilib, migratsion jarayonni aholi populyatsiyalarini (umumiy aholi soni) ortishi bilan bog'liq muammolarni o'rgangan.

– Tarixiy yondashuv barcha davlatlar, mintaqalar va butun dunyoda migratsiya harakati tarixiga oid manbalar, shuningdek, mehnat migratsiyasi sohasidagi ilmiy tadqiqotlarda migratsion harakatning rivojlanish tarixiga oid nazariyalar D.S. Shelestov, V.M. Kabuzan, V.A.Ionsev[8] kabi olimlar tomonidan o'rganilgan.

– Shu o'rinda O'rta Osiyo xalqlari tarixiga oid sarkarda Amir Timur boshqaruvida, aniqrog'i, 1342—1405 yillar orasida Temur davlatini barpo etish, qo'shni mamlakatlar va xalqlar bilan bo'lgan munosabatlar, savdogar va sayyohlarga alohida e'tibor qaratilishi o'sha davrda shakllangan migratsiyaning barcha ko'rinishidagi harakatlar Movarounnahrning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

– Psixolog V.I.Perevedentsev, T.I.Zaslavskaya, V.M.Moiseenkolar ilmiy yondashuvda migratsiyani harakatlantiruvchi omillari bilan bir qatorda Shaxs **va guruh** o'rtasida sodir bo'ladigan munosabatlar, ularning xulq-atvorini o'rganishga urg'u berdi.

– V.I. Mukomel, E.S. Painlarning huquqiy yondashuvi turli toifadagi muhojirlarning huquqiy ximoyalanganligini aniqlashga qaratilgan. xalqaro va ichki huquq normalarini tayangan holda migrantlarning asosiy huquqlarini tartibga soluvchi huquqiy normalar, qonun hujjatlarini ishlab chiqish va har ikki tomon manfaatlarini himoya qiluvchi siyosatni amalga oshirish imkoniyatlarini ishlab chiqishga qaratilgan.

– Iqtisodiy yondashuv universal hisoblanib, ushbu yondashuv doirasida migratsiyani o'rgangan rossiyalik mutaxassislardan L.A.Abalkin, G.S.Vitkovskaya, J.A.Zaionchkovskaya, L.L.Rybakovskiy, A.V.Topilinlar hisoblanadi. Ularning ilmiy tadqiqotlarida migratsiya jamiyat ehtiyojlariga muvofiq mehnatga layoqatli aholining tartibga soluvchi omillaridan biri sifatida mehnat resurslarini ularning malaka darajasiga qarab qayta taqsimlash katalizatori, mehnat bozorida raqobatni oshirish va rivojlanishiga sabab bo'ladi.

Muhokama va natijalar. Biz, migratsiya harakatining qaysi turlari haqida so'z yuritmaylik, migratsion jarayonlarning barchasida birlamchi ehtiyojlariga (tirikchilikka) bo'lgan iqtisodiy ehtiyoj bilan uzviy bog'liqligi ifodalani, ya'ni iqtisod migratsiyasi birinchi

navbatda mehnat migratsiyasini tashkil etadi. Mehnat migratsiyasi jarayoning mehnat bozorida taqsimlanadi.

Taraqqiyotning hozirgi bosqichida iqtisodiyotining oldida turgan dolzarb muammolardan biri mehnat bozorini shakllantirish va samarali rivojlantirishdir. Tadqiqotchi V.A.Pavlenkovning fikricha, bozor iqtisodiyotida mehnat bozori yollanib ishlashga loyiq kishilarning barchasini: ham yollanma mehnat bilan band bo'lganlar, ham band bo'lmaganlarni qamrab oladi. Ba'zi bir tadqiqotchilar mehnat bozorini ish haqi va daromadlarning erkin harakati orqali mehnatga talabni va ishchi kuchi taklifini o'zini-o'zi tartibga soluvchi mexanizm sifatida talqin qiladilar.

Jamiyat farovonligining o'ziga xos jihati shundaki, mamlakatdagi islohotlarning navbatdagi bosqichlaridan biri iqtisodiyotni rivojlantirish; iqtisodiyotni tiklash va yangi ish o'rinlari yaratishning mustahkam poydevori sifatida mahalliy xomashyo asosida mahsulot ishlab chiqarishni kengaytirishga qaratilgan. Mamlakatda jamiyatning hozirgi rivojlanishi ishchi kuchining iqtisodiyot tarmoqlari va jamiyat bo'yicha taqsimlanishi bilan tavsiflanadi, bu esa mehnat resurslarining davomiy taqsimlanishiga olib keladi.

Tadqiqotlar natijasiga ko'ra, 2000 yilda aholi orasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida ish bilan band bo'lganlar soni 4,5 million kishidan ko'prog'ini tashkil etgan[9] bo'lsa, 2010 va 2021 yillarda esa bu ko'rsatkich 8,6 va 10,6 million kishini tashkil etdi[10]. 2000 yilga nisbatan ushbu sohada band bo'lganlar soni 6,1 million kishiga, ya'ni 2,35[5] marotaba ortdi. Mamlakat iqtisodiyotida band bo'lganlarning umumiy sonida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ulushi 2020 yilda 73,8 foizni tashkil etdi, 2000 yilda esa bu ko'rsatkich 49,7 foiz band bo'lganlarni tashkil qilardi.

Jamiyatimizni farovonligiga ulkan hissa qo'shgan qurilish sohasida 2020 yil oxirida 71 foizni (2000 yilda esa 38,4 foiz), sanoatda 25,8 foizni (2000 yil — 12,9 foiz) tashkil etdi. Bunda ishchi kuchiga bo'lgan potensialni ortishi natijasida ichki migratsiya harakati ortishi bandlikning yuqori darajada ta'minladi. Ushbu faoliyatining barqarorligi hozirgi va kelajakda tashqi mehnat migratsiyasini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin.

Jamiyatimizda mehnat migratsiyasi jadallik bilan ortib borishini sabablaridan biri aholi zichligi hisoblanadi. 2022 yil chorak holatiga ko'ra, O'zbekistonda doimiy aholi soni 35,4 mln kishini tashkil etib, 2021 yilga nisbatan 738,3 ming kishiga yoki 2,1 foizga o'sdi[10]. 2023 yil holatiga ko'ra mamlakatimizda doimiy aholi soni 36,372,276[6] tashkil qilmoqda.

Mamlakatimizda aholi zichligi — har kv. km.ga 78,9 nafar kishiga teng. Bu 2021 yilning 2022 yilning yakuniga (77,3 kishi) nisbatan 1,6 kishiga ko'pdir. Hududlar kesimida tahlil qilsak; (2.2. tablitsa)

2.2. tablitsa[11]

2022 yilda xududlar kesimi bo'yicha aholini zichligi ko'rsatkichi

№	Xududlar	har kv. km.ga
1	Toshkent shahrida	6428,2
2	Andijon viloyatida	760,1
3	Farg'ona viloyatida	578,9,
4	Namangan viloyatida	395,8
5	Samarqand viloyatida	241,5

6	Navoiy viloyatida	9,3
7	Qoraqalpog'istonda	11,7
8	Buxoro viloyatida	49,3
9	Jizzax viloyatida	68,4
10	Qashqadaryoda	119,8

** Jadval muallif tomonidan ishlab chiqilgan*

Demak, aholining eng yuqori zichligi Toshkent shahrida har kv. km.ga 6428,2 nafarni tashkil etadi. Eng past ko'rsatkichlar Navoiy viloyatida — 9,3 kishida qayd etilgan.

2022 yilning boshida aholi soni 35,27 mln kishini tashkil etgan bo'lsa, ikkinchi yarmida 130 mingga bordi. Aynan, shaharda aholi soni 18,02 mln kishini (jami aholining 50,9 foizi), qishloq aholisi esa 17,4 mln kishini (49,1 foiz) tashkil qildi. Mamlakatimizning zamonaviy taraqqiyoti, jadal suratlarda sanoat markazlarini rivojlanishi natijasida qishloq aholisining migratsiyasi yangi ishchi kuchiga bo'lgan talabni ortishiga olib keldi.

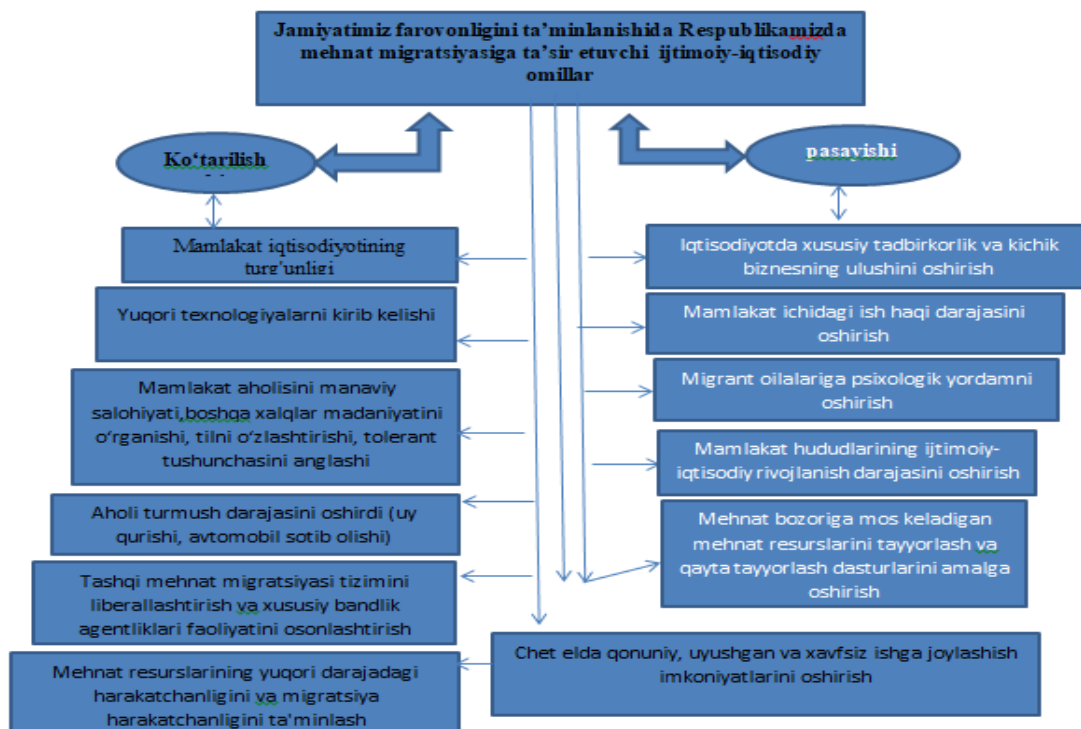
Shu o'rinda, Qoraqalpog'iston Respublikasi va Xorazm viloyatining bir qator tumanlaridan mamlakatimiz poytaxti Toshkent shahri va Toshkent viloyatlariga sezilarli darajada aholi oqimi kirib keladi, bu esa ichki migratsiyani shakllantiradi va jamiyat iqtisodiy ijtimoiy sohasini rivojlanishiga olib keladi.

Shuni alohida ta'kidlash kerakki, respublikamizda 70-80 ming nafar yoshlar oliy o'quv yurtini tamomlamogda, lekin mutaxassisligi bo'yicha ish o'rinlarni yetarli emasligi, nisbatan ish haqining pastligi, mehnat bozorini torligi oliy ma'lumotli yoshlarni xorijiy mamlakatlarda ish izlashiga sabab bo'ladi. Oqibatda oliy ma'lumotga ega bo'lgan shifokor va muhandislar, dasturchi hamda texnologlar chet mamlakatda mehnat migratsiyasini amalga oshirishi, intellekt ko'chishi "brain drain") jarayonlariga [12], ya'ni mamlakat ziyolilarining muhojirlikka ketishiga sabab bo'lmoqda. Misol uchun, Yevropa yoki Amerika Qo'shma Shtatlarida axborot texnologiyalari sohasida dasturchining o'rtacha maoshi taxminan 6-10 mingdan ortiqni tashkil qilsa, Rossiyada bunday mutaxassisning oylik maoshi taxminan 1,5-2 ming dollarga boradi.

Respublikada keng ko'lamlı investitsiya siyosati olib borilmoqda. Iqtisodiyot tarmoqlarni modernizatsiya qilish, jalb qilingan investitsiyalarning samaradorligini oshirish yo'lga qo'yilmoqda. Jumladan, tashqi (xorijiy kreditlar, migrantlar o'z oilalariga yuborgan mablag'lar va boshqalar) va ichki mablag' (aholining shaxsiy mablag'lari, tijorat banklari kreditlari, xususiy tadbirkorlik va boshqalar) hisobidan mamlakat yalpi ichki mahsulotida investitsiyalar ulushining ortishi kuzatilmoqda. Investitsiyalar ulushi 2020-yil natijalariga ko'ra mamlakat yalpi ichki mahsulotidagi 37 foizga yetdi va dinamik o'sish tendensiyasi kuzatildi [2], bu ko'rsatkich o'z navbatida jamiyatimizni turli sohalari rivojiga katta hissa qo'shmoqda.

Dissertant O'zbekistondagi bandlik darajasi, tashqi va ichki mehnat migratsiyasi jarayonlariga ta'sir ko'rsatuvchi muhim ijtimoiy-iqtisodiy omillarni tizimlashtirgan. Jamiyatimiz farovonligini ta'minlanishida mehnat migratsiyasi harakatchanligini ko'tarilishi va pasayishiga ta'sir etuvchi omillar tahlili o'tkazildi.

2.1.Jadval

**Jadval muallif tomonidan ishlab chiqilgan*

“2022-2026-yillarda Yangi O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi”ning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi mamlakatda bandlik va ishsizlik darajasini sezilarli darajada pasayishi, farovonlik darajasining oshishi, tashqi mehnat migratsiyasini kamayishiga erishish kutilmoqda.

Xulosa. Mamlakatlarda migratsiya jarayonlarining rivojlanish xususiyatlarini tahlil qilish natijasida quyidagicha xulosalarga kelish mumkin:

- 2022–2026 yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot strategiyasi loyihasida belgilab berilgan ustuvor yo‘nalishlardan biri **“Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari”** tamoyilidagi iqtisodiy o‘zgarishlar, yangi ish o‘rinlarni yaratish, yoshlar bandligini ta‘minlash, aholi farovonligini oshirish, mehnat migratsiyasini tartibga solish orqali harakatni kamayishiga imkon berdi;

- O‘zbekiston bilan tashqi mehnat migratsiyasi bo‘yicha ishonchli hamkorlik qilayotgan mamlakatlar bilan yanada mustahkam aloqalarni yo‘lga qo‘yilishi talab etiladi. Shu o‘rinda, hukumatimiz tomonidan chet eldagi mehnat muhojirlarimiz huquqlarini himoya qilishni takomillashtirish;

- O‘zbekiston global migratsiya jarayonlari faol ishtirokchisi hisoblanadi. Shuni kuzatishimiz mumkinki, oxirgi 30 yil ichida O‘zbekistonni doimiy yashash uchun tark etgan aholi soni 1,67 million kishini tashkil etadi

O‘zbekistondan mehnat migratsiyasi jarayonlarini takomillashtirish, qonuniy migratsiyaning aniq va qulay mexanizmlarini yaratish orqali aholini noqonuniy migratsiyadan saqlashga, mamlakatda emigratsiya hajmini kamaytirishga imkon beradi;

- Tadqiqotda migratsiya harakatini ijobiy va salbiy jihatlari yoritilgan. Mamlakatda migratsiyani salbiy oqibatlari, jumladan “aqlning ko‘chishi”, migrant bollarini psixologik holati, ayrim oilalar er ko‘p yillar uzoqda yashaganligi oqibatida ajrimlarni ko‘payishi kabi xavfni

kamaytirish va ijobiy ta'sirlarni maksimal darajada oshirishga qaratilgan chora tadbirlarni kuchaytirish lozim;

Yuqoridagi xulosalardan kelib chiqib, mamlakatdagi mehnat migratsiyasi jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlari va tendensiyalari, ularning jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatiga ta'siri va uning oqibatida yuzaga keladigan ijobiy va salbiy holatlar har tomonlama tizimli ilmiy tahlilni talab qiladi. Muallifning fikricha, jamiyatimiz istiqboli uchun mehnat migratsiyasini davlat tomonidan tartibga solinishi, mamlakatning demografik rivojlanishi, mutaxassislarni yo'qotish, pul aylanmasini oshirish, migrant bolalari psixologiyasidagi o'zgarishlarni o'rganish kabi ko'plab masalalar bugungi kunning dolzarb muammolaridan hisoblanadi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномаси. 20.12.2022
2. Shavkat Mirziyoyev: yalpi ichki mahsulotdagi investitsiyalar ulushi 37 foizga yetdi. <https://review.uz/post/savkat-mirzиеev-dola-investicij-v-vvp-dostigla-37>
3. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. - Toshkent: «O'zbekiston» NMIU, 2017. -592 b
4. Mirziyoev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. - T.: «O'zbekiston» NMIU, 2018.-508b.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xavfsiz, tartibli va qonuniy mehnat migratsiyasi tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Qarori. PQ-4829-son 15.09.2020. <https://lex.uz/docs/4997972>
6. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ulushi, <https://stat.uz/ru/ofitsialnaya-statistika/small-business-and-entrepreneurship> Davlat statistika qo'mitasining statistik ma'lumotlari
7. Ўзбекистон республикаси давлат статистика қўмитаси маълумоти.2023й. <https://stat.uz/uz/>
8. Ионцев В.А. Международная миграция населения: теория и история изучения. // Международная миграция населения: Россия и современный мир. Выпуск №3 – М., 1999. Стр. 39.
9. Имомова, Н. А. (2022). МАМЛАКАТИМИЗДА МЕХНАТ МИГРАЦИЯСИ ТИЗИМИНИ РАҚАМЛАШТИРИШ. Academic research in educational sciences, 3(4), 1093-1102.
10. Имомова, Н. А. (2022). МАМЛАКАТИМИЗДА МЕХНАТ МИГРАЦИЯСИ ТИЗИМИНИ РАҚАМЛАШТИРИШ. Academic research in educational sciences, 3(4), 1093-1102.
11. <https://www.gazeta.uz/uz/2022/05/06/population/>
12. <https://www.gazeta.uz/uz/2022/05/06/population/>
13. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/uz/un_uzb_Labour_Migration_in_Uzbekistan_rus.pdf

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/6 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).